

De onlusten in Zuid-Afrika

Botha's laatste kans

Vier eisen heeft bisschop Desmond Tutu, secretaris-generaal van de Wereldraad van Kerken, na de schietpartijen in Kaapstad aan de Zuidafrikaanse regering gesteld. Samen komen ze neer op afschaffing van het apartheidssysteem en voor de blanke machthebbers zijn ze onaanvaardbaar. Maar binnen de zwarte gemeenschap, waar de guerrilla-acties groeien, zijn het de eisen van een gematigde leider. Gerard Jacobs bericht uit Johannesburg.

„Wij zijn niet bang voor de Boeren,” scandeert een groep van ongeveer 350 betogers voor de Regina Mundi-kerk in Soweto. Zij zijn gekomen om de dood van honderden zwarte jongeren tijdens het scholenverzet van 1976 in Soweto te herdenken. De politie heeft de plechtigheid verboden. Bisschop Desmond Tutu, de secretaris-generaal van de Wereldraad van Kerken, die de herdenkingsbijeenkomst zou leiden, respecteert het verbod maar klaagt dat 'de zwarte gemeenschap bijzonder diep gekwetst is door dit ongevoelige verbod'.

De buitenlandse pers loopt doelloos rond. Sommige journalisten zijn op het ergste voorbereid: een Amerikaanse televisie-crew is uitgerust met gasmaskers. De politie arriveert in onopvallende Ford Cortina's. Arrestatiewagens volgen. De demonstranten worden gemaand zich te verspreiden. Zij weigeren en beginnen te dansen en brengen de *black power-groet* (*swart mag*). De televisiecamera's beginnen te lopen. De politie zet honden in en voert een knuppelstokloop uit. Het is het begin van een explosie van geweld waarin 'die klippe, bottels en bakstene soos 'n swerm sprinkane deur die lug het getrek' (Afrikaanse pers).

Bullebakken

De politie beschuldigt de buitenlandse pers ervan de rellen uitgelokt te hebben, maar zij weigert om die beschuldiging te staven. Een Duitse cameraman filmt in Soweto hoe de politie een traangasgranaat op hem afschiet. Een agent snauwt hem toe 'ek klap sy kop af'. Hoestend van het traangas wordt hij achterin een overvalwagen geduwd. De buitenlandse pers legt een deel van de verantwoordelijkheid voor de ongeregelde heden bij de Zuidafrikaanse politie.

Een Engelse journalist tekent in een politiebureau in Kaapstad de juichende reacties van politieagenten op als per telefoon het bevel 'shoot to kill' binnenkomt: "Om zes uur de volgende morgen, 8 uur nadat het bevel gegeven was, waren er 25 doden gevallen". Bitter schrijft hij: „Er zijn waarschijnlijk meer sadisten, racisten en bullebakken bij de Zuidafrikaanse politie te vinden dan in welke politiemacht sinds de Gestapo ook”.

Het bevel 'schieten om te doden' wordt door de politieleiding binnen enkele uren weer

ingetrokken, maar dan is het kwaad al geschied. „Wat wij bedoelden te zeggen,” beweert de public relations-officier van de politie tegenover de pers, „is dat de mensen die gedood werden hoofdzakelijk plunderaars en brandstichters waren. De opdracht was om rust en orde met alle mogelijke middelen te handhaven.”

Zijn directe chef generaal Mike Gelderhuijs is woedend op de pers die de order gepubliceerd heeft en ziet in de publikatie het zoveelste bewijs dat de internationale pers het imago van Zuid-Afrika probeert te bezoedelen.

De minister van Politie Le Grange dekt zijn ondergeschikten. Hij geeft toe dat de woorden 'shoot to kill' 'ongelukkig gekozen' waren, maar hij ziet geen reden om zijn ondergeschikten disciplinair te straffen: „Er is niets onwettigs gebeurd. De zaak is gesloten.”

Minister Le Grange beschuldigt 'skollies' (geteisem) van de gewelddadigheden in Kaapstad. Premier Botha bespeurt de hand van 'links-radicalen': „Die oorgrote meerderheid Suidafrikaners van alle rasse heeft n afkeer in geweldpleging, stakings en klipgooiery,” zegt hij. Hoe meer succes de regering boekt met zijn politiek van verzoening en vernieuwing, des te harder zullen links-radicalen proberen om die politiek te frustreren, beweert Botha.

Het is te gemakkelijk om de opstand in de Kaapprovincie te wijten aan provocaties door de internationale pers, criminele elementen of onverantwoord politie-optreden. „De frustraties die in 1976 leidden tot de opstand in Soweto zijn nog steeds aanwezig,” verklaart Percy Qoboza, hoofdredacteur van de Post, de spreekbuis van de zwarte gemeenschap.

De belofte van premier Botha dat het gedaan zou zijn met het systeem van apartheid is niet ingewilligd. 'Het afschrikwekkende gezicht van apartheid zoals de wereld dat kent' (minister Koornhof in 1974) bestaat volgens de zwarten en de kleurlingen nog steeds.

„Er is veel te veel gepraat over veranderingen,” volgens Qoboza. „Apartheid bestaat nog steeds in volle glorie. Het houdt nog steeds vreselijk huis onder mijn volk. Wij worden nog steeds vernederd vanwege onze

huidkleur. En de regering doet absoluut geen poging om het systeem te veranderen. Ik begrijp niet hoe iemand kan beweren dat er veranderingen hebben plaatsgevonden in Zuid-Afrika. *There has been no change at all*”.

De concessies die de regering-Botha heeft gedaan, zoals het verbeteren van het onderwijs voor kleurlingen, blijken onvoldoende te zijn. Vincent Farrel, de voorzitter van het comité van onderwijzers in de Kaap waar al weken een schoolboycot aan de gang is: „Als wij denken dat de oplossing ligt in het verstrekken van geld voor de reparatie van kapotte ramen en het kopen van leerboeken dan houden wij onszelf voor de gek. Als we denken dat we de demonstranten kunnen afschepen met een paar footjes dan zijn we naïef. Kapotte ramen en leerboeken zijn tamelijk irrelevante bijkomstigheden. Het probleem ligt veel dieper. De eis is: vrijheid en gelijkheid.

„De bevoorrechten hebben de stembus om hun klachten te uiten en hun privileges te beschermen. Wie geen stemrecht heeft is aangewezen op schoolboycots en passief verzet om zijn rechtvaardige eisen te laten horen.

„Het systeem van apartheid is niet te rechtvaardigen en het heeft gefaald. De eis is: de ontmanteling van het hele systeem van apartheid. Niets minder biedt nog genoegdoening.

„Zelfs de meest radicale zwarte ideoloog erkent dat een dergelijke verandering niet van vandaag op morgen kan plaatsvinden. Maar helaas, de afgelopen maanden is er door de regering geen enkele poging ondernomen om de situatie te verbeteren.”

Vincent Farrel ontkent niet dat criminele elementen voor een deel verantwoordelijk zijn voor het hoge aantal doden en gewonden. Er was een hoop agressie tegen de mensen die geen gevolg gaven aan de stakingsoproep om Soweto te herdenken: „Geweld is vaak het enige middel dat zij kennen om hun woede te uiten. Geweld is onlosmakelijk verboden met de situatie in Zuid-Afrika.”

Hotels

„De situatie is het afgelopen jaar verslechterd,” beweert dr Motlana, een van de

William Campbell/Sygma

Soweto, juni 1980: 'Swart mag'

zwarte leiders in Soweto. „De politiek van Botha is erop gericht om het systeem van gescheiden ontwikkeling (apartheid) te verankeren. Als Botha over veranderingen praat maakt hij op hetzelfde moment duidelijk dat er in de basisfilosofie van zijn nationale partij niets zal veranderen. Hij blijft streven naar de creatie van gescheiden onafhankelijke thuislanden voor de verschillende etnische groeperingen. En dan zeggen wij: Botha, zolang dat jouw politiek blijft, in godsnaam, houd op met het praten over veranderingen.

Zijn mening wordt gedeeld door bisschop Tutu: „Het systeem van apartheid is nog springlevend zoals de zwarten dagelijks pijnlijk aan den lijve moeten ondervinden. Ik zie geen fundamentele veranderingen. Ik heb ze beloftes horen doen, maar de meeste veranderingen waarover gesproken wordt, zoals het toelaten van zwarten in de sport, de internationale hotels, restaurants en het verwijderen van discriminerende opschriften zijn slechts cosmetische veranderingen. De regering moet beloven dat zij het hele systeem van apartheid zal onttakelen. Maar ze blijven zeggen dat de veranderingen plaats moeten vinden binnen het systeem van apartheid. Dat is volkomen onaanvaardbaar.”

Zelfs binnen de Inkatha-beweging, een massa-organisatie die bereid is om met de regering samen te werken en die zijn aanhangers voornamelijk recruteert onder de Zulu's, lijkt het geduld met de regering-Botha op te zijn geraakt. Oscar Dhloho, de secretaris-generaal: „Apartheid is nog steeds het fundament waarop de politiek van de regering is gebouwd. Het beleid van de regering versterkt de mening dat de regering-Botha niet in staat is om betekenisvolle veranderingen door te voeren. Het lijkt erop dat Botha het systeem van apartheid probeert te

polijsten terwijl wij fundamentele, structurele veranderingen willen die het systeem van apartheid afschaffen. Wij zijn er absoluut niet van overtuigd dat de regering serieus overweegt om die rassendiscriminatie af te schaffen en van plan is om een nationale vergadering bijeen te roepen waarop alle leiders gezamenlijk een nieuwe grondwet voor Zuid-Afrika zullen opstellen.”

Inkatha veroordeelt methoden waarmee de zwarte en gekleurde studenten hun eisen naar voren hebben gebracht (leden van Inkatha's para-militaire vleugel hebben studenten gedwongen om de boycot af te gelasten) maar, zegt Oscar Dhloho, wij staan vierkant achter hun grieven. „Alle vormen van discriminatie moeten worden afgeschaft. Alle wetten die leiden tot discriminatie moeten worden ingetrokken en niet worden aangepast of meer humaan worden toegepast zoals de politiek van de regering-Botha het afgelopen jaar is geweest.”

Pasjeswetten

De zwarte leiders hebben premier Botha dringend gevraagd onmiddellijk met hen rond de tafel te gaan zitten. Bisschop Tutu: „Ik ben in lange tijd niet zo bang geweest voor de toekomst van Zuid-Afrika.” De reden is dat 'een naar men veronderstelde dociele kleurlingengemeenschap sterk gepolitiseerd blijkt te zijn. Deels wegens het falen van allerlei loze apartheidorganisaties om gedane beloften na te komen en deels omdat sommige politiemannen de reputatie van de politie hebben beklad door hun onbekwame optreden tegen grotendeels vreedzame demonstraties’.

Desmond Tutu stelt voor, dat de regering vier eisen inwilligt waarmee een onmiddellijk einde gemaakt kan worden aan de gewelddadigheden. Op die manier zouden de

zwarten overgehaald kunnen worden om samen met de regering te werken aan een ordelijke en geleidelijke overgang naar een meerderheidsregering 'because that is the name of the game'.

1. De regering moet het staatsburgerschap van alle inwoners van Zuid-Afrika erkennen.
2. De pasjeswetten moeten geleidelijk worden afgeschaft.
3. Het deportatieschema moeten onmiddellijk worden ingetrokken.
4. De regering moet een identiek onderwijs-systeem voor zwart en blank instellen.

„Als deze eisen worden ingewilligd,” schreef Desmond Tutu aan premier Botha, „dan zal ik al mijn invloed in Zuid-Afrika en het Westen aanwenden om te zeggen: houdt jullie rustig — het lijkt alsof we de goede kant opgaan. Geef ons nog een laatste kans om te veranderen.”

Bisschop Tutu vraagt Botha niets minder dan het systeem van apartheid af te schaffen: het opdelen van Zuid-Afrika in een blanke staat omringd door onafhankelijke zwarte thuislanden waarheen de overtollige zwarte bevolking van dat blanke Zuid-Afrika gedeporteerd zal worden. De zwarte achterblijvers in blank Zuid-Afrika zullen behandeld worden als tijdelijke gastarbeiders zonder politieke invloed op het landsbestuur. Wat bisschop Tutu wil is een zwarte meerderheidsregering in een onverdeeld Zuid-Afrika. Dat doel staat niet ter discussie. Hij wil slechts praten over de periode waarin dat doel bereikt kan worden. „Maar die periode mag niet te lang duren. Binnen vijf tot tien jaar zal Zuid-Afrika een zwarte minister-president hebben.”

„Bisschop Tutu's eisen zijn de minimumvoorwaarden voor een vreedzame oplossing,” schreef The Star (de krant waarin Tutu zijn oproep aan premier Botha publiceerde) in een hoofdredactioneel commen-

Gerard Jacobs

Bisschop Tutu: 'Binnen tien jaar heeft Zuid-Afrika een zwarte minister-president'

taar. „Zij zullen sommige blanken ongetwijfeld radicaal in de oren klinken. Maar binnen de zwarte gemeenschap zijn het de eisen van een gematigde leider.”

Premier Botha accepteerde Tutu's verzoek voor een gesprek maar hij stelde zijn voorwaarden: „De Zuidafrikaanse Raad van Kerken moet openlijk het communisme afzweren, zich publiekelijk distantiëren van pogingen om het leger te ondermijnen door het geven van steun aan dienstweigeraars, afstand nemen van alle organisaties die geweld gebruiken en de pogingen van het Afrikaanse Nationale Congres (de bevrijdingsbeweging van Zuid-Afrika) om de regering in Zuid-Afrika omver te werpen veroordelen.”

Desmond Tutu zei 'geen moeite te hebben' met deze voorwaarden, hoewel hij liever had gehad dat premier Botha geen voorwaarden vooraf had gesteld maar zijn eisenpakket als agendapunt voor de onderhandelingen had gepresenteerd. De president van de Zuidafrikaanse Raad van kerken, Sam Buti zag zichzelf echter voor een dilemma geplaatst: „Als wij de eisen verwerpen dan lopen wij het risico een belangrijk deel van de blanke gemeenschap van ons te vervreemden. Als wij de eisen wel zonder meer aanvaarden dan zullen wij steun onder de zwarte bevolking verliezen.”

Grievens

Het lijkt hoogst onwaarschijnlijk dat de blanke gemeenschap bereid is de eisen van de zwarte bevolking op fundamentele punten serieus te nemen. De reacties op de onlusten van de afgelopen week doen het ergste vrezen.

„In die Kaap het daar die afgelope paar dae 'n toestand geheers waarin die droesem van die samenlewing boontoe gestyg en begin brand stig en plunder het sonder enige sigbare motiwe.” Het was, schrijft het Afrikaanstalige dagblad Beeld, alsof de totale anarchie was losgebarsten in die kleurlingwijken van Kaapstad 'en in die atmosfeer was bruinmense net so uitgelletter aan die gepeupel als witmense'.

Kerk en staat worden opgeroepen de kleurlingen te hulp te komen, want 'op die keper beskou is die brandstigting 'n magtelose ver-

set van mense wat nie meer kans sien om hulself uit 'n armoedskultuur te wikkell en hulle wil wreek op almal wat iets het, al is dit net effens meer as wat hulle het'.

Sommige Afrikaanse commentatoren gaven de schuld van de onlusten aan 'die aanhittende buitelandse persmanne wie se tjank somer vinnig afgetrap moet worden' (ophittende buitenlandse journalisten wier geklaag over het apartheidssysteem snel gestopt moet worden). En met name de Engelse pers ('de gifskrywers' van Fleet Street) moet het ontgelden: de kritiek van de Engelse pers op het politie-optreden in Kaapstad was volgens een Afrikaanse krant een wraakactie voor de twee nederlagen die het Engelse rugbyteam afgelopen week in Zuid-Afrika had geleden.

De regeringsgezinde pers zag geen reden voor de opstand: de regering heeft beloofd dat zij de gerechtvaardigde grieven van de kleurlingen tegemoet zal komen. Zij heeft het principe van gelijk onderwijs (van blanke en kleurling) aanvaard. Zij heeft bewezen dat zij de levensstandaard van de zwarten en de kleurlingen wil verbeteren. Er is geen reden voor schoolboycots, voor demonstraties, voor stakingen. „Jullie grieven worden geëxploiteerd door sinistere krachten die de rellen uitlokken en die het niet kan schelen hoeveel doden en gewonden er vallen zolang zij onrust kunnen veroorzaken en geweld kunnen uitlokken, die zo hopen ze, tot anarchie en revolutie zullen leiden.”

Het lijkt alsof de gematigde zwarte leiders de regering een laatste kans op een vreedzame oplossing willen bieden. De guerrilla-acties van het Afrikaans Nationaal Congres in de afgelopen maanden, zoals de overval met raketten op een politiebureau in een blanke buitenwijk van Johannesburg en het opblazen van olie-installaties, zijn tekenen dat de regering-Botha geconfronteerd zal worden met een steeds stoutmoediger zwarte stadsguerrilla bij wie zij die laatste kans al verspeeld heeft.

Een zwarte meerderheidsregering is voor premier Botha onaanvaardbaar. „Als er een confrontatie moet komen, laat hij dan maar komen,” zei hij zondagavond zelfverzekerd.

Gerard Jacobs

VRIJE TIJD?

CUBA

Een actieve vakantie in een land, dat sociaal diepgaand met ons verschilt. Naast toeristische uitstapjes organiseren wij altijd ontmoetingen met de bevolking. Ook wordt een collectief suikerrietbedrijf bezocht. Deze reizen zijn te kenschetsen als leerzaam, verrassend en ontspannend.

18-daagse reizen
v.a. f 2750,-

Voor diegenen die langer willen rondkijken zijn er nog uitgebreidere reismogelijkheden. Een combinatiereis met Mexico staat ook op het programma.

Vraag de speciale reisinformatie. Wanneer u belt wordt die omgaand gestuurd.

Reisbureau
The Swallows
Prins Hendrikkade 104,
1011 AJ Amsterdam
Tel.: (020) 25 80 57

THE SWALLOWS BV